

Література

1. Закон України « Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017 року.
2. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: стан і перспективи розвитку в Україні: Науково-методичний збірник. К. : ФОП Придатченко П. М., 2007. 336 с.
3. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими потребами та організація їхнього навчання. К., 2010. 96 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-553-5-60>

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Любченко Інна Іванівна

кандидат педагогічних наук,

*викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист, голова циклової комісії педагогіки, психології та методик дошкільної освіти Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж імені Т.Г. Шевченка Черкаської обласної ради»
м. Умань, Україна*

Харченко Ірина Михайлівна

*викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж імені Т.Г. Шевченка Черкаської обласної ради»
м. Умань, Україна*

Сажієнко Алла Петрівна

*викладач I кваліфікаційної категорії Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж імені Т.Г. Шевченка Черкаської обласної ради»
м. Умань, Україна*

У сучасному освітньому просторі інклюзивна освіта набула статусу одного з пріоритетних напрямів державної політики в галузі освіти. Законодавчі ініціативи, зокрема Закон України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту», створюють умови для забезпечення

рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей та потреб.

Особливої уваги в цьому контексті потребує психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами (ООП), який є основою ефективної інклюзивної практики. Саме від рівня підготовленості педагогів, психологів, асистентів учителя, взаємодії з батьками та фахівцями інших галузей залежить не лише успішність навчання дитини, а й її соціальна адаптація, розвиток життєвих компетентностей та емоційного благополуччя.

Сучасні підходи до супроводу дітей з ООП вимагають індивідуалізації, міждисциплінарної взаємодії, використання доказових методів психолого-педагогічної підтримки, а також створення безпечного, доброзичливого і сприятливого для розвитку освітнього середовища.

З огляду на зростання кількості дітей з ООП у закладах загальної середньої освіти, постає нагальна потреба в оновленні підходів до супроводу, пошуку ефективних форм та методів роботи, що відповідатимуть потребам конкретної дитини, забезпечуватимуть її активну участь у освітньому процесі та сприятимуть розкриттю потенціалу.

Проблема психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії є об'єктом активного вивчення як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. У дослідженнях висвітлюються різні аспекти супроводу: організаційні моделі, методичне забезпечення, міждисциплінарна взаємодія, підготовка фахівців тощо.

Зокрема, Т. І. Поніманська, В. І. Бондар, О. Я. Савченко акцентують увагу на необхідності індивідуалізації навчання дітей з ООП та важливості створення сприятливого психологічного клімату в інклюзивному середовищі. У працях цих авторів розглядаються стратегії адаптації навчального процесу, роль асистента вчителя та ефективна комунікація в команді супроводу [1].

Л. С. Виготський ще у своїх класичних працях наголошував на соціальній природі розвитку дитини та важливості зони найближчого розвитку, що особливо актуально у контексті інклюзивної освіти. Його ідеї стали теоретичною основою для побудови індивідуальних освітніх траєкторій.

У дослідженнях Н. Гавриш, Л. Шипіциної, О. М. Кононко розглядаються психолого-педагогічні умови ефективного супроводу дітей з різними нозологіями. Вони підкреслюють важливість диференційованого підходу та розробки індивідуальної програми розвитку (ІПР) з урахуванням освітніх, когнітивних, соціальних та емоційних особливостей дитини [2].

О. М. Таранченко у своїх працях детально аналізує принципи реалізації інклюзивної освіти в Україні, наголошуючи на значенні командного підходу та безперервного професійного розвитку педагогів [5].

Зарубіжні науковці, зокрема М. Freund, D. Mitchell, T. Florian, досліджують концепцію Universal Design for Learning (UDL) – універсального дизайну навчання, що дозволяє зробити освітнє середовище доступним для всіх учнів, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей.

Також важливим є внесок ЮНЕСКО у формування сучасних уявлень про інклюзивну освіту, зокрема через такі документи, як Salamanca Statement (1994), Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action тощо.

Отже, сучасні дослідження підкреслюють, що ефективний психолого-педагогічний супровід ґрунтується на поєднанні таких підходів, як:

- індивідуалізація навчання,
- міждисциплінарна взаємодія,
- використання ресурсно-орієнтованої моделі підтримки,
- участь родини у процесі навчання, розвитку і виховання дитини.

Метою дослідження є обґрунтування та аналіз сучасних підходів до організації психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі, визначення ефективних моделей і умов його реалізації з урахуванням індивідуальних потреб дитини.

Інклюзивна освіта передбачає створення умов, за яких кожна дитина, незалежно від її індивідуальних особливостей та потреб, має можливість здобувати освіту в загальноосвітньому закладі разом з однолітками. Успішність такого навчання значною мірою залежить від ефективності психолого-педагогічного супроводу, який має бути системним, комплексним і орієнтованим на потреби конкретної дитини.

У сучасній практиці психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами використовуються такі провідні підходи:

1. Індивідуально-орієнтований підхід. Визнає унікальність кожної дитини, її особистий потенціал, темп розвитку та освітні потреби. Реалізується через розробку індивідуальної програми розвитку (ІПР), яка визначає мету, завдання, методи, форми та критерії оцінювання прогресу дитини.

2. Компетентнісний підхід. Орієнтований на формування у дитини ключових компетентностей, необхідних для повноцінного життя

в суспільстві. У рамках супроводу розглядається не лише академічний, а й соціальний, емоційний та поведінковий розвиток дитини.

3. Мультидисциплінарний (командний) підхід. Передбачає взаємодію фахівців різного профілю – вчителя, асистента, психолога, логопеда, дефектолога, соціального педагога та батьків – для комплексної підтримки дитини. Така команда координує дії, обговорює досягнення та труднощі, приймає спільні рішення.

4. Інклюзивно-ресурсний підхід. Спирається на діяльність інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ), які проводять комплексну оцінку розвитку дитини, надають рекомендації та супроводжують освітній процес, у тісній взаємодії з педагогами та батьками.

5. Психолого-педагогічна підтримка в освітньому середовищі. Включає проведення корекційно-розвивальних занять, психологічного консультування, спостереження за динамікою розвитку, профілактику емоційного вигорання як у дитини, так і у педагогів, та створення безпечного, підтримуючого простору в закладі освіти.

6. Універсальний дизайн навчання (UDL). Один із провідних зарубіжних підходів, який передбачає проектування освітнього процесу з урахуванням потреб усіх учнів з самого початку. Це забезпечує варіативність у подачі матеріалу, способах діяльності учнів і методах оцінювання [6].

Ключовими умовами ефективного супроводу є:

- професійна готовність педагогів до інклюзивного навчання;
- налагоджена співпраця з батьками дитини;
- постійний моніторинг і корекція ІПР;
- дотримання етичних принципів і принципів недискримінації;
- підтримка психологічного благополуччя дитини [7].

Також важливу роль відіграє розвиток толерантності та інклюзивної культури в учнівському колективі, що формує позитивне ставлення до дітей з ООП і сприяє їхній успішній соціалізації.

Інклюзивна освіта є не лише формою навчання, а й соціальною практикою, що забезпечує рівний доступ до якісної освіти для всіх дітей, зокрема й для дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Її успішна реалізація неможлива без системного психолого-педагогічного супроводу.

Сучасні підходи до супроводу – індивідуально-орієнтований, компетентнісний, мультидисциплінарний, інклюзивно-ресурсний та заснований на принципах універсального дизайну навчання – дозволяють забезпечити повноцінну участь дитини в навчальному процесі та її гармонійний розвиток.

Індивідуальна програма розвитку (ІПР) є ключовим інструментом реалізації супроводу, що дає змогу враховувати унікальні потреби дитини та визначати оптимальні освітні стратегії.

Командна взаємодія фахівців, залучення батьків, створення позитивного психологічного клімату та формування інклюзивної культури в закладі освіти – основні умови ефективного супроводу.

Отже, для якісного психолого-педагогічного супроводу необхідно:

- підвищувати професійну компетентність педагогів у сфері інклюзії;

- забезпечувати методичну та ресурсну підтримку;

- формувати партнерські стосунки між школою, сім'єю та ІРЦ;

- постійно моніторити ефективність застосовуваних підходів.

Супровід дитини з ООП в інклюзивному освітньому середовищі має бути гнучким, динамічним і націленим на розвиток її потенціалу, соціалізацію та успішну інтеграцію в суспільство.

Література

1. Калініна Л. М., Остапенко Н. С. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Київ : Педагогічна думка, 2020. 160 с.

2. Беленька Г. І. Інклюзивна освіта : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2021. 248 с.

3. Савченко О. Я. Сучасний урок в інклюзивному класі: методика, моделі, рекомендації. Київ : Освіта, 2019. 192 с.

4. Жук Н. І. Психологічний супровід дітей з ООП в інклюзивному середовищі: теорія і практика. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 208 с.

5. Шеремет М. К. Інклюзивна освіта : навч.-метод. посіб. для педагогів. Харків : Ранок, 2020. 176 с.

6. Власенко Н. С. Система психолого-педагогічного супроводу дітей з порушеннями розвитку. *Психологія і педагогіка*. 2021. № 3. С. 45–51.

7. Каратаєва Т. Ю. Комплексна підтримка дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі ЗЗСО. *Практичний психолог: Дитячий садок*. 2020. № 5. С. 12–17.

8. Семенова Л. О. Співпраця фахівців команди супроводу як чинник ефективного інклюзивного навчання. *Освіта і розвиток обдарованої особистості*. 2022. № 2. С. 33–38.